

Нено Неделчев

БЕЛЕЖКИ ЗА ДНЕШНОТО СЪСТОЯНИЕ НА ДРАГИЖЕВСКИЯ ГОВОР

Особеностите на драгижевския говор (по името на с. Драгижево, Великотърновско, което по сегашното административно делене на страната е в община Лясковец) пръв отбелязва Л. Милетич в класическия си труд „Das Ostbulgarische“¹. Той е и „кръстникът“ на този преходен² мизийско-балкански говор, „който може да се разглежда като смесица от шуменския и еленския“³.

Традиционно в българската диалектология е прието, че драгижевският говор включва освен диалекта на Драгижево и ойколектите на селата Малък чифлик, Присово, Мерданя и гр. Златарица.

„Драгижевският говор, както и говорите на Върбица, Преславско, Байрам-дере, Риш (Чалъкавак) и Смядово — пише Ст. Младенов — образуват преход между архаичните говори с непрегласено 'а (ä) < ѓ, за разлика от същинските балкански говори с е < ѓ“⁴.

В преходните говори се откриват и архаичните форми: *дв'а*, *'две*, *кѣд'а*, *зл'а*, *добр'а*, *вр'аме* и др.

Две са най-често отбелязваните характерни особености на този тип говор, които го отличават от останалите български говори и го правят уникален.

Първата е, че на мястото на стб. ѓ под ударение пред мека сричка в говора се чува широко е (ê): *б'êше*, *л'êбец*. Този рефлекс на ѓ сродява говора с шуменския. Широкият изговор на гласната е много ясно се откроява в повелителните форми за 2 л. мн. ч., които завършват на *-'ете* и *-'ате*: *каж'ете*, *сед'ете* || *седн'ате*, *вър(в)ете си*, *да м'есите*, *дунс'ете*. Открива се и в определителния член за мн. ч.: *парѝт'ê*, *ч'êшит'ê*, *крѝвит'ê*, *о̀фѝцит'ê* и др.

Втората особеност на говора, отбелязана пак от Л. Милетич, е силната палаталност на *т'* и *д'*, които не преминават в *к'* и *г'*, както това става в Котелско и Еленско: *т''ах*, *д''аду*, *д''аул*, *парѝт''ê*. Понеже членната форма за имената от м. р., ед. ч. е *-ѝт* и по-рядко *-ѝ*, това дава основание на Л. Милетич да причисли говора към *ѝт*-диалекта (югоизточен диалект) и по-точно към балканските говори. По съвременната научна класификация балканските говори обаче не са югоизточни, а североизточни⁵.

На фона на казаното дотук възникват два проблема. Първият е дали установените в началото на века две фонетични явления битуват и днес в говора на местните жители от селищата, съставляващи драгижевския говор. Вторият проблем изисква по данни от Българския диалектен атлас (БДА) и проучвателна

работа на терен да се установи дали са само две особеностите на драгижевския говор, които го открояват сред говорите от българския Североизток.

Освен говорите на петте селища Драгижево, Малък чифлик, Мердания, Присово и Златарица, към драгижевския говор трябва да се причислят още и ойколектите на селищата *Шеремѣтя* (1633), *Пчелѣице* (1639) и *Цѣрова корѣя* (1640). Последните три ойколекта са повече „драгижевски“, отколкото ойколектите на Златарица, Присово и Малък чифлик.

Данните от БДА показват следните по-характерни особености на драгижевския говор:

1. И след съгласните *ж, ч, ш* в Драгижево (1634) не се променя (*жив*). Сред съседните говори, както и сред цялата драгижевска група, ойколектът стои самотен и се свързва с голяма група говори от ареала на Габрово⁶. Само в Златарица се откриват успоредно форми *жиѣ* // *жиѣ*.

2. На мястото на *и* след *ж, ч, ш* в Драгижево се чува *ѣ* — *шерѣк*, а в останалите говори от групата, съответно в Мердания (1654) — *е* (*шерѣк*), в Малък чифлик (1632) и Присово (1636) — *ѣ* (*шѣрѣк*), а в Златарица (1655) — *а* (*шарѣк*). Въпреки разнообразието вътре в групата с тази своя особеност говорът се родее повече с балканските говори (*ѣ, а, е, ѣ*), отколкото с мизийските (*и, ѣ, у*)⁷.

3. С вида на неударената гласна в пълната форма за винителен падеж на личното местоимение за 2 л. ед. число говорът заема отново особено място. В Драгижево и Мердания — *теби* // *теб'а*, в Малък чифлик и Присово — *тебе*, а в Златарица — *теб'ѣ*. С тази особеност говорът не би могъл определено да се свърже нито с мизийската, нито с балканската група говори⁸.

4. По отношение вида на неударената гласна на мястото на стб. *ѣ* пред твърда срчка в думи като *млекар, стена; хлебар, гнездо, места, река, среда* и др. ойколектите от драгижевския диалектен ареал се държат относително еднакво — *млек'ар* (Д., М.), *млек'ар* (Мч, Пр.), с изключение на Златарица — *мл'ѣкар*. Така групата се родее повече с групата ойколекти източно и южно от гр. Елена⁹.

5. Неударената крайна гласна на мястото на стб. *ѣ* в думи като *вътре, утре, горе, зиме, лете, после* и др. е по-често *е* (*е, ѣ, 'ѣ*), отколкото *а* // *'ѣ* или *и*. Такъв е рефлексът на *ѣ* в повечето балкански говори¹⁰. И при това явление говорната група не е единна — *вътре* (Д., М.), *вътре* — (Мч., Пр.), *вътр'ѣ* (Зл.).

6. Прави впечатление, че ойколектите на съседните селища от групата при различните явления се водят два по два (Д. и М. — от една страна, и Мч. и Пр., от друга страна), докато Зл. често стои встрани. Така например думата *въглен* в Д. и М. се чува *въглен*, в Мч. и Пр. — *въглен*, а в Зл. — *въгел'ан*. В този случай златаришкият говор е еднакъв с габровско-дряновско-тревненския, а драгижевският (Д., М.) — с еленския. В мизийските говори картината е твърде пъстра (*'ѣ, е, ѣ, и*)¹¹.

7. При глаголите от II спрежение във формите им за I л., ед. ч., мин. несв. време (*водех, правех, возех, газех, колах, молах, носех, ровех, търсех* и др.), неударената гласна в окончанието им в Д. е *'ѣ* // *ѣ* в М. — *е* // *'ѣ*, в Мч. и Пр. — *е*, а в Зл. — *'ѣ*. Това явление потвърждава представата за преходност (балканско-мизийска) на говорната група¹²: *нод'ѣф, од'ѣф, од'ѣф и под'ѣф, търсеф* (Д.).

8. Мизийско-балкански характер имат ойколектите от драгижевския ареал и по отношение на вида на съгласната в наставката на двусрични прилагателни

имена от ж. р. ед. ч. като *горна, долна, предна, задна, средна*. В Д. и М. — н' // н — *дòл'н'а, гòрна*, а в Мч., Пр. и Зл. — н' - *гòрн'а, дòлн'а, прèдн'а*¹³. Такъв двойствен характер в целия Североизток имат само говорите от драгижевската група.

9. Началната съгласна в думата *звезда* в Д. и М. е *s* — *svezda* (както в Габровско, Дряновско и Тревненско), а в Мч., Пр. и Зл. — *з* (както е в Шуменско, Търговишко и Еленско)¹⁴.

10. „Еленско“ е поведението на ойколектите Зл., Мч. и Пр. по отношение на наличието или отсъствието на съгласната *х* в думата *снаха* — *снѣ'а, снѣх'а*. В Д. и М. съгласната липсва — *снѣа*, както е в говорите от Централния Балкан и в повечето от мизийските говори (Шуменско, Разградско и Тутраканско, без Търговишко).

11. Островен характер има драгижевската група говори и според карта № 93 с явлението „вид на съгласната на мястото на *х* в пълната форма на личното местоимение за 3 л., мн. ч., вин. падеж *тях*“. За Д., М., Пчелище (1639), Церова кория (1640) и Шереметя (1633) тя е — *ѣ — т'аѣ*; в Зл. е — *ѣ // h — т'аѣ // т'аh*, а в Мч. и Пр. — *х — т'ах*. В този случай Мч. и Пр. се държат като балкански тип говори, а останалите — повече като мизийски (*w // ѣ*).

12. Както при явлението, описано в предходната т. 11, се държат ойколектите от наблюдавания ареал по отношение на съгласната *х* в окончанието за 1 л., ед. ч., мин. св. и мин. несв. време при глаголи от I и II спрежение, напр.: *берях, додох; водех, правех; държах, вършех; доях, стоях; копаех, живеех* и др. В Д., Ш., М., Пч., Цк. съгласната е в *// ѣ — бир'аѣ, вид'аѣ; дѣдоѣ, ѣддоѣ; рѣжеѣ, сѣд'аѣ* (мизийски характер), а в Зл., Мч. и Пр. е *х (h)* и пряко свързва тези говори с балканските¹⁵.

13. По изговора на съчетанието *мн* в думата *стомна* четири (Д., Ш., Мч. и Цк.) от осемте ойколекта проявяват мизийски (шуменско-гребенски) характер — *мн — стòмнѣ* и създават остров сред обкръжаващите ги говори. В останалите говори съчетанието се изговаря *вн // мн*, т. е., както в по-голямата част от балканските говори¹⁶.

14. С шуменските говори (дори с цялата мизийска група) и с говорите източно от Трявна се свързва диалектът по изговор на съчетанието *дн* в думи като *бедна, седна; гладна, задна, мръдна, пладне, предна, роднини* и др. Характерно за говора е, че групата *дн* се изговаря като *ни* (Д., М., Ш., Цк.). В Мч., Пр., Зл. се изговаря като *ни // дн* или *аn*, напр. *пàннѣ // пà'нѣ // пàднѣ*. В Пч. се открива само габровският изговор на групата *дн — пàднѣ, сѣднѣ* и др.¹⁷

15. Отново с мизийската говорна група се свързват Д., М., Мч.; Ш. и Цк. с изговора на съчетанието *тл* в думата *тлѣст* и то е *кл — клѣс*. Характерен изговор за Централния Балкан е *тл — тлѣс*, т. е. както в книжовния език¹⁸.

16. По изговора на съчетанието *пт* в думата *птичка* „представителният“ ойколект на Д. се държи, заедно с ойколекта на Ш., като балкански — *ѣт — ѣтѣчка*. Останалите говори от групата — М., Зл., Пр., Мч., Пч. и Цк., са ориентирани повече към мизийските говори от капански (разградски) тип — *ст — стѣчка*. С тази особеност драгижевският говор е еднакъв с друга група на смесен тип говори (преходни) в Павлиkenско (Вишòвград, Бяла чѣрква, Мусина, Сѹхиндол, Бяла рѣка и др.)¹⁹.

17. В Д., М., Пр. и Пч. окончанието за мн. число на същ. име *коляно* е *а* — *коленà*, т. е., каквото е в повечето мизийски говори от разградски тип. В Ш., Мч., Цк. и Зл. то има балкански характер — *е* — *коленè*²⁰.

18. Впечатление за преходност създава в Д., Ш., Мч., Пр. и Цк. и изговорът на названието за *гръм* — *гръм* и *гърмел*, т. е. без наставка и с наставка²¹. Изговорът без наставка на това съществително име е характерен за повечето балкански и мизийски (от шуменски тип) говори.

19. С наставка *-а* се изговаря и думата *мравка* от корен *мрав-* // *мрѣв-* в ойколектите на Д., Ш., М. и Цк. — *мрѣва*, докато в Зл., Мч., Пр. и Пч. наставката е *-ка* — *мрѣвка*. Трудно е да се каже, че първата наставка е повече балканска, а втората мизийска, защото в голяма част на говорите от Трявна до Елена думата се открива с наставка *-а*. Но така е и в множество мизийски говори (шуменски, разградски и тутракански)²².

20. Характерна наставка за образуване на относителни прилагателни от типа *балкански*, *горски* и др. за мизийските говори е *-цки*, а за балканските *-ски*. В дражижевския говор ойколектите се държат и като мизийски, и като балкански (*цигънски*, *олски*, *дѣтски*, но *българцки*, *българнцки*, *грацки*), отново с изключение на Зл., където наставката е само *-ски*²³. Съседните на диалекта говори в по-голямата си част на север и на юг образуват прилагателни от посочения тип с мизийската наставка *-цки* (или *-цки* // *-ски*), а на изток и запад само по балканския модел със *-ски*.

21. В Д., Ш., М. и Пр. названията за *дим* са *дим* и *пѹшек*. В Зл. — само *пѹшек*, в Мч., Пч. и Цк. — *пѹшел* и *пушѣл*, а в Пр. — *пѹшек* и *пушѣлка*. За съседните на диалекта говори на север и изток е характерно названието *пѹшек*, а на юг — *дим* и *пушѣлка*²⁴. Названието *пѹшек* е типично за по-голямата част от балканските говори (с изключение на Еленско — *дим*) и за мизийските говори от разградски (капански) и гребенски тип. В мизийските говори от шуменски тип названията за *дим* са *кадѣш* и *кадѣл*.

22. Само в Ш. и Зл. названието на 'ниско дървено приспособление, върху което се поставя храната при ядене' е *софра* — *сухрѣ*. В останалите съставни ойколекти на групата е съответно в Мч. и Пр. *парѣлѣ* и *суфрѣ* // *сухрѣ*, а в Пч., Цк., Д. и М. е *парѣлѣчка*. Това название в цялата североизточна българска езикова територия се открива само в посочените четири ойколекта. То е производно умалително от типичното балканско *парѣл'а* // *парѣлѣйа* и много различно от мизийските *софрѣ* (Шуменско) и *синѣйа* (Разградско). Прави впечатление, че Зл. и Ш. се държат типично мизийски, Мч. и Пр. — мизийско-балкански, а Д., М. и Цк. — повече самостоятелно, но са повлияни от балканското название.

23. В много български говори за названието на 'подложката, върху която се слага главата при спане' има най-често две думи — *възглавница* и *падушка* с различно значение, т. е. с различна форма, големина, материал, изпълнение и предназначение. Така например в говора на с. Вишовград, Павликенско (от смесен мизийско-балкански тип), възглавницата, т. е. диалектно *възгланцѣтъ* е дълга, тясна вълненотъкана и най-често бродирана с цветя торба, която се пълни с едра слама и в по-ново време има декоративно предназначение за леглото и постелята. В старо време е служела действително за възглавница. Падушката (*пѣдѹшкѣтъ*) е по-къса, единична памучнотъкана торба, която се пълни с перушина (пух) и служи

за подложка, върху която човек слага главата си при спане. Възглавницата със съответстващата си дължина е служела и служи за спане на двама, трима и повече души. В този смисъл при събирането на материал за БДА и при неговото картографиране са допуснати множество грешки за отделните селища. За Вишовград е картографирано само *възглавница*, а за съседния ойколект в Бяла черква *възглавница* и *падушка*. Всъщност и в двата говора, които са от един и същи тип, се употребяват и двете названия, но с посочената тук разлика в значенията.

И за драгижевския говор е типична успоредната употреба на *възглавница* и *падушка* (Д., Ш., М., Пч., Цк. — *падѹшка* и *възлѹница*), докато в Мч., Пр. и Зл. се употребява само *възглѹнѹ* // *възглѹница*.

Названието *възглавница* с фонетичните си варианти има общобългарско разпространение, докато *падушка* се локализира във Великотърновско и в някои други говори. *Тумба* и *топчина* са характерни за балкански говори от Тревненско, Дряновско и Габровско²⁵.

24. Типичното название на 'следобедното ядене' в драгижевския говор е *шѹшкѹн* (Д., М., Мч., Пр., Пч. и Цк.). В Зл. то е двусловно — *шѹшкѹн плѹнн'е*, а в Ш. — *икиндѹйѹ*. *Икиндѹйѹ* е по-характерно за мизийските говори, докато в балканските картината е доста пѹстра (*спѹикинѹ* — за съседните на драгижевския на юг говори, както и за Тревненско, *шѹшкѹн плѹдн'ѹ* — за Еленско и Габровско — *шѹшкѹнкѹ*, *шѹшкѹнкинѹ*, *кафѹлтѹ*, *кавѹлтийѹ*, *пупѹдѹйѹкина* и др.

В някои говори се употребява и *икиндѹйѹ*, и *шѹшкѹн* // *шѹшкѹн плѹдне*, но с различно значение. *Икиндѹйѹ* означава най-често времето между 16 и 18 часа след обяд, а *шѹшкѹн* // *шѹшкѹн плѹдне* е яденето по това време. Може да се каже и *Стѹнѹ икиндѹйѹ*, *тр'ѹбѹ дѹ прѹйми шѹшкѹн* // *Шѹ ѹдѹдем зѹ шѹшкѹн плѹдн'ѹ*.

Шѹшкѹн и с производната си форма *шѹшкѹннин* в говора на с. Вишовград, а и в други говори, означава и 'побъркан, луд човек', напр. *Ти си идѹн ц'ѹл шѹшкѹннин*. *Прѹй мѹ нѹ шѹшкѹн* // *нѹ шѹшкѹннин*.

25. Няма еднаквост в ойколектите на драгижевския говор по отношение на названието на царевичния кочан със зърна. В Д. и М. то е *кѹчѹн* // *кѹпѹн* (в М. и *чукелѹк*), в Пр. само *кучѹн*, в Мч., Пч., Цк. и Зл. е само *кѹпѹн*, а в Ш. — *мисѹр*. В съседните мизийски и балкански говори се откриват всички тези названия, както и други (*мамѹл*, *папѹр*). Впечатление прави не толкова разнообразието, колкото фактът, че само в подговорите на Д. и М. успоредно се използват две названия²⁶.

26. Не е единен наблюдаваният говорен ареал и по отношение на названието за пашкула на копринената буба. В Д., Пр. и Пч. то е *пашкѹл'* (среща се и *мамѹл'*), т. е. има балканско-мизийски (Габровско, Дряновско, Тревненско, Търговищко, Шуменско) характер. В останалите подговори (Ш., Мч., Цк., М. и Зл.) названието на пашкула е *мѹмѹл* (*мѹмѹл'* // *мамѹл'*) и има повече балкански характер²⁷.

27. Уникалността на драгижевския говор се проявява и по отношение на названието на дрѹжка на сечиво (брадва, мотика и др.). С успоредната употреба на две названия (*дрѹжка* и *топорѹшка*) в съставните му ойколекти (Д., Ш., М., Пч. и Цк.) драгижевският говор придобива островен характер в Североизточна България. И при това явление обаче Зл., с употребяваното в подговора само на мизийското название *сап*, стои вън от групата²⁸. *Топорѹшка* (*тупурѹшка*) е типично балканско название на дрѹжка, а *дрѹжка* е типично драгижевско, защото на

територията на цяла Североизточна България само в подговорите на посочените 5 села и в още 2 (Първомайци и Поликраище), северозападно от Г. Оряховица, се употребява названието *дръжка*, което е и книжно.

28. Островен характер върху североизточното българско езиково землище има драгижевският говор и с названието за плаз на шейна. В ойколектите на Д., Ш., Мч., Пр., Пч. и Цк. то е само *шеен* (*ше́ен* — Пр.), в М. е *шейнел*, а в Зл. *шѣйнѡ*, т. е. Златарица отново се изключва от групата ойколекти на драгижевския говор. Типичните употребявани названия в балканските говори (Габровско) са *плас* // *плѣзилу* и (Еленско) *шейналѡ* // *шейнѣлка*. По-често употребяваните мизийски названия са *табан* (Шуменско, Търговищко), *шейнел* (Разградско) и *шейнѹр* (Тутраканско).

29. В Д., Ш. и Пч. се казва, че *слънцето зѡл'ѡзѡд*, както се казва най-често и в габровските балкански говори. В Мч., Цк., М. и Зл. *слънцето зѡс'ѡдѡ*, т. е. типично по мизийски (Шуменско, Разградско, Тутраканско). Само в подговора на Пр. е *слънцето зѡл'ѡзѡ*, т. е. както е в ойколектите на някои села между Провадия и Каспичан и съседни на юг села на Присово²⁹. По тази лексикална особеност драгижевският говор не е единен. Ойколектите почти еднакво гравитират и към групата на мизийските, и към групата на балканските говори. Явно е, че влиянието на двата големи източнобългарски диалекта е еднакво силно.

30. Почти островен характер, заедно с говорите на 5 — 6 села северозападно от В. Търново (Първомайци, Поликраище, Самоводене, Хѡтница и др.), придобива драгижевският говор и по отношение названието на мъжкия кожен колан. В Д., М., Ш., Пч. и Цк. се употребява еднакво *рѣмѣк* и *кайш*, т. е. балкански и мизийски варианти. В Мч. се открива само *кайш*, а в Пр. само *рѣмѣк*. С названието *кайшка* Златарица се държи различно от Д. и от съседните говори. Употребата на *кайш* е характерна за целия български Североизток (с вариант *кайшка*), докато употребата на *рѣмѣк* (с вариант *римѣк*) се локализира най-вече в селищата между реките Янтра и Росица (Габровско, Севлиево, Павликенско) и в най-източни крайчерноморски говори. Употребата на книжовното название *колѡн* е крайно ограничено и изолирано явление за Североизтока.

*
* *

Картографираните в БДА, т. II, фонетични, акцентологични, морфологични, словообразователни и лексикални явления (общо 290), както и направените от нас теренни проучвания дават основание да се направят някои изводи за днешното състояние на преходния драгижевски говор.

1. След публикуването на Милетичевия труд (Das Ostbulgarische) през 1903 г.³⁰ и на проучванията по Програмата за съставянето на БДА, т. II³¹, нищо друго в диалектоложката ни научна литература не е публикувано върху проблемите на драгижевския говор³².

2. В последвали публикации по проблемите на българската диалектология и по история на българския език авторите са се доверявали на големия научен авторитет на акад. Л. Милетич и на доверие са пренасяли писаното от него, дори и самия илюстративен (доказателствен) диалектен материал³³.

3. Освен посочените от Л. Милетич селища, които съставят драгижевския говор (Драгижево, Малък чифлик, Присово, Мерданя и Златарица), данните от

БДА показват, че към групата принадлежат и ойколектите на съседните села Шереметя, Пчелище и Церова кория. Ойколектът на днешния град Златарица трябва да се изключи от групата преходни балканско-мизийски говори, наречена драгижевски говор. Това показват и посочените тук и картографирани в БДА тридесетина диалектни явления, повечето от които са фонетични и лексикални.

4. Днес традиционно сочените две характерни особености на драгижевския говор, за които стана дума в началото, са силно разколебани под влияние на съседните говори и на книжовния език, но са налице още множество други фонетични, морфологични и лексикални особености на говора, които му придават уникален, а в някои случаи и островен характер. Той действително може да се разглежда като смесица от мизийски и балкански говори, а не само от шуменския и еленския говор, както пише Л. Милетич³⁴.

ИЗПОЛЗУВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

1. БДА — Български диалектен атлас, т. II, част I — карти, част II — статии, коментари, показалци. Авт. колектив, София, Българска академия на науките, 1966.

2. Д. — с. Драгижево с № в БДА — 1634, и ойколектът (подговорът) на с. Драгижево.

3. Зл. — с. Златарица (сега град) с № 1655.

4. К. — Карта от БДА, т. II.

5. М. — с. Мерданя с № 1654.

6. Мч. — с. Малък чифлик (Малки чифлик) с № 1632.

7. Пр. — с. Присово с № 1636.

8. Пч. — с. Пчелище с № 1639.

9. Цк. — с. Церова кория с № 1640.

10. Ш. — с. Шереметя с № 1633.

БЕЛЕЖКИ

¹ L. Miletic. Das Ostbulgarische. Wien, 1903, S. 202. (Превод на български език — Източнобългарските говори, С., 1989).

² Вж. Ст. Стойков. Българска диалектология. С., 1968, с. 81. (Преходни според Ст. Стойков са галатският, драгижевският и върбишкият говор. Л. Милетич обаче говори и за още два такива говора — бебровския и говора на с. Ченге (днес с. Аспарухово).

³ Л. Милетич. Източнобългарските говори. С., 1989, с. 131.

⁴ Вж. Ст. Младенов. История на българския език. С., 1979, с. 345.

⁵ Вж. Ив. Кочев. Основно диалектно делене на българския език. — Бълг. език, 1980, № 4.

⁶ Вж. БДА, т. II, ч. I, к. № 32.

⁷ Пак там, к. № 34.

⁸ Пак там, к. № 40.

⁹ Пак там, к. № 41.

¹⁰ Пак там, к. № 43.

¹¹ Пак там, к. № 46.

¹² Пак там, к. № 48.

¹³ Пак там, к. № 65.

¹⁴ Пак там, к. № 78.

¹⁵ Пак там, к. № 94.

¹⁶ Пак там, к. № 108.

¹⁷ Пак там, к. № 109.

¹⁸ Пак там, к. № 111.

¹⁹ Пак там, к. № 112.

²⁰ Пак там, к. № 165.

²¹ Пак там, к. № 197.

²² Пак там, к. № 199.

²³ Пак там, к. № 200.

²⁴ Пак там, к. № 215.

²⁵ Пак там, к. № 221.

²⁶ Пак там, к. № 231.

²⁷ Пак там, к. № 244.

²⁸ Пак там, к. № 260.

²⁹ Пак там, к. № 288.

³⁰ Вж. Л. Милетич. Източнобългарските говори (превод от немски, направен от А. Димова и Ал. Александров), с. 131.

³¹ Вж. Български диалектен атлас, т. II, Североизточна България, част втора — Статии, коментари, показалци, Авт. колектив (Д. Вакарелска, Т. Костова, Ив. Кочев, М. Лилов, М. Сл. Младенов, Ст. Стойков, Хр. Топалова и Хр. Хриолчев). С., БАН, 1966, с. 160.

³² Писаното за говора на село (сега град) Златарица има частичен лексикален характер. Според нашите наблюдения ойколектът на Златарица трябва да се изключи от групата на селищата, чиито подговори съставят създаденото от Л. Милетич условно название, влязло в научна употреба, драгижевски говор. Вж. Ст. Стефанов. Думи от говора на с. Златарица, Еленско. — Език и литература, 1960, № 2, с. 137 — 142.

³³ Вж. Ст. Младенов. История на българския език. БАН, С., 1979, с. 345. (Освен „преходен“, говорът е наречен още „интересен“ и „както показва главната характерна черта на архаичните говори на североизток — 'а, ѝ < стб. ꙗ'“); Ст. Стойков. Българска диалектология. С., 1968, с. 84 — 85. (Авторът пише, че „тоя говор представя преход между еленския и шуменския говор“.); За Б. Цонев (История на българския език, том трети. Б. Специални части, С., 1985, с. 278) говорите на Драгижево, Беброво, Върбица и Ченге са „незначителни“; Й. Н. Иванов. Българска диалектология, Пловдив, 1994.

³⁴ Вж. Л. Милетич. Източнобългарските говори, с. 131.